

ה'הסכם לכבוד הדדי' וההצעה החדשה

(בעקבות הצעתו של הרב בניהו ברונר)

ההסכמים המופצים בעת האחרונה על ידי גופים שונים, והמיועדים לפתור את בעיית סרבנות הגט, נוקטים בדרך שיסודה בספר 'תורת גיטין', ועיקרה: סרבן גט יחויב בתשלום מזונות, שיגרום לו להרהר אם לא מוטב לו להסכים לגירושין. בשנים האחרונות התנהל דיון ער ביחס ל'הסכם לכבוד הדדי'. לאחרונה הוכן על ידי הרב בניהו ברונר, בהתייעצות עם הרב אוריאל לביא, נוסח חדש של הסכם קדם נישואין (להלן: 'הנוסח החדש'). הנוסח החדש מבוסס על נוסח ה'הסכם לכבוד הדדי', אלא שמחברי הנוסח החדש שינו בכמה נקודות משמעותיות. להלן נדון בהבדלים ובמשמעותם.

א. השינוי העיקרי המוצע בנוסח החדש: פיקוח על הפעלת ההסכם

ההבדל הבולט ביותר בין הנוסח החדש לבין ה'הסכם לכבוד הדדי' ואחרים הוא, שהנוסח החדש מקנה לבית הדין הרבני שיקול דעת וסמכות פיקוח על הפעלת ההסכם. יתרה מזו: הוא אף מרחיב את סמכות בית הדין; הוא מכיל הסכמה על הקניית סמכות לבית הדין להכריע ב"כל סכסוך או חילוקי דעות בקשר למזונות האשה והילדים, וכן חלוקת רכוש ושאלות נלוות"¹. על פי הנוסח החדש, בית הדין יבדוק אם יש הצדקה לגירושין ויחליט אם להפעיל את ההסכם או להימנע מלהפעיל אותו. מכללא ניתנת לבית הדין גם הסמכות להתנות את ההפעלה בתנאים, לקבוע לה מועד או להפסיק את ההפעלה. לפי נוסח ה'הסכם לכבוד הדדי', ההתחייבות הכספית אינה מותנית אלא ברצונו החופשי של בן זוג החפץ בפירוק הנישואין, בלא צורך להסביר את רצונו או לשכנע שהדבר מוצדק, ואינה תלויה בשיקול דעת של גוף שיפוטי כלשהו. ה'הסכם לכבוד הדדי' יוצר אפוא משטר של "גירושין ללא אשם", בערך כפי משמעותה הפשוטה של לשון הרמב"ם ("אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להיבעל לו מדעתי - כופין אותו לשעתו לגרשה, לפי שאינה כשבויה להיבעל לשנוי לה"²), בעוד שהנוסח החדש תואם יותר את דעתו של רבנו תם, הרא"ש וסיעתם, שיצאו בחריפות נגד שיטת הרמב"ם (שו"ת הרא"ש, כלל מג סי' ח):

1. השאלה אם ההסכמה להקנות סמכות לבית הדין הרבני תקפה מבחינה משפטית, ובאלו עניינים, אינה לגמרי פשוטה. בעניין מזונות ילדים ומשמורתם, פשיטא שההסכמה חסרת תוקף משפטי, משום שלפי הפסיקה, אין האם יכולה להתחייב בשם הילד, אפילו כבר נולד, בהתעלם מטובתו (כפי שטובה זו נראית בעיני בתי המשפט, כמובן), ומעשים בכל יום שבתי המשפט שוללים את תוקפם של סעיפים מסוג זה בהסכם גירושין. שאלה קשה יותר מתעוררת לגבי מזונות האשה וחלוקת הרכוש. ייאמר כאן, שלאור חוסר היציבות המשפטית בנושא סמכות בית הדין הרבני, והמאבק המתחדש בבית המחוקקים בנושא (בעקבות הפסיקה בבג"צ 8638/03 אמיר נ' ביה"ד הרבני הגדול ואחיו), קשה לחזות את המצב המשפטי העתידי בנושא, כך שאין לאמוד במדויק את התוקף העתידי של סעיפי ההסכם המקנים סמכות רחבה לבית הדין הרבני.

2. אם כי האחרונים דנים בשאלה האומנם כוונת הרמב"ם ל"גירושין ללא אשם" ממש, או למקרה שבו האשה אינה מסוגלת נפשית לחיות עם הבעל; ואין כאן המקום להאריך בזה (עיי' שו"ת היכל יצחק, אה"ע ח"א סי' ב; שו"ת שערי ציון, ח"א אה"ע סי' ו. ועיי' במי"מ לרמב"ם יבום וחליצה א, ב).

ויותר התימה הגדול על הרמב"ם ז"ל... ומה נתינת טעם לכוף האיש לגרש ולהתיר אשת איש? לא תיבעל לו, ותוצרר אלמנות חיות כל ימיה! הלא אינה מצווה על פריה ורביה! וכי בשביל שהיא הולכת אחרי שרירות לבה, ונתנה עיניה באחר וחפצה בו יותר מבעל נעוריה, נשלים תאוותה, ונכוף האיש שהוא אוהב אשת נעוריו, שיגרשנה? חלילה וחס לשום דין לדון כן! אמנם, גם ה'הסכם לכבוד הדדי' מכיל מנגנון של ניסיון שיקום על ידי מטפל מקצועי בטרם תופעל ההתחייבות הכספית. ייאמר עוד, כי הרב קנוהל סיפר לי שהוא מחזיק, לפי בקשת הרב ז"נ גולדברג, גם נוסח מתון יותר, המקנה שיקול דעת לבית דין רבני, ונוסח מתון זה מיועד לזוגות (דתיים) שיחפצו בכך ויבקשו נוסח שכה.

ברור מה הם היתרונות שמבקשים מחברי הנוסח החדש להשיג. הנוסח שלהם זהיר ומתון - הוא עושה שינוי קטן יותר מן המצב המשפטי הקיים. הוא מקטין את הרתיעה הנפשית מן הבלתי-נודע (רתיעה של חתנים וכלות המהססים לחתום על ההסכם, כמו גם של רבנים וראשי ישיבה הנשאלים על הנושא על ידי הזוגות המתלבטים), ומסיר את החשש של פירוק בלתי-מוצדק של משפחות. הוא מאפשר עשיית צדק במקרה של אשם בפירוק הנישואין; למשל: בית הדין יוכל לשקול, כתנאי להפעלת ההסכם, להטיל חובת פיצוי על מי שגורם בלא הצדקה לפירוק הנישואין, או להתחשב בנושא האשם בעת חלוקת הרכוש. עם זאת ייאמר כי גם ה'הסכם לכבוד הדדי', באחד מנוסחיו, מכיל הסדר מסוים של סמכות להטיל פיצוי כספי (וזאת לפי בקשת הרב ז"נ גולדברג) - אלא שהוא מוגבל בהיקפו, כדי למנוע התדיינות ארוכה ואפשרות של הטלת עונש מרחיק לכת על בן זוג המעוניין בחירות. הנוסח החדש עשוי להסיר, או על כל פנים להקטין בהרבה, את ההתנגדות הרחבה בבתי הדין הרבניים, שכן יש דיינים המתרעמים על שה'הסכם לכבוד הדדי' אינו מקנה להם חופש תמרון ושיקול דעת לעשיית דין צדק כפי הנראה בעיניהם. הקנאת הסמכות גם מסירה לחלוטין את החשש שהעלה הרב לביא, שהסכם שכזה ייצור בעיה של גט מעושה שלא כדן, שהרי הפעלת ההסכם תלויה בבית הדין הרבני, וחזקה עליו שהוא ייתן דעתו על דיני אכיפת גט בטרם יחליט בנושא.

ב. הפצת הנוסח החדש - ברמה המעשית

חוששני, שהפצת הנוסח החדש אינה מעשית במיוחד. רוב הזוגות החפצים בהסכם לא ירצו לחתום על הסכם המותיר בידי גוף שיפוטי סמכות פיקוח על הפעלתו. מטבע הדברים, עיקר הביקוש לחתימה על הסכמים שכאלה מצוי בקרב חוגים בעלי עניין בזכויות האשה או הנאבקים בסרבנות גט, עגינות וסחיטה. עיקר הרווח שבו הם מעוניינים הוא החירות של בן זוג לצאת מהנישואין בכל עת שיעלה הדבר בדעתו, בלא צורך בשכנוע של בן הזוג או של גוף שיפוטי; הם חפצים בביטול הצורך בהתדיינות בשאלת האשם בפירוק הנישואין (התדיינות המצריכה לעתים קרובות עדות של ילדים כנגד הוריהם וגוררת השמצות הדדיות ומתמשכות על פני פרקי זמן ארוכים ומייגעים; ובמקרים רבים אין בנושא זה אמת מוחלטת, כך שהחיפוש אחר האשם הוא עקר ומיותר); הם מבקשים לברוח מהפיקוח ומהגבלת האוטונומיה של כל אחד מהם. לפיכך, לדידם, הסכם המותיר את בני הזוג בתחום הסמכות של בית הדין, אינו מועיל מאומה; ואם ההסכם אפילו מעצים סמכות זו, הרי לדידם טוב לו שלא בא לעולם. לפיכך, קשה לראות מיהו קהל היעד שירצה לחתום על הסכם בנוסח המוצע על ידי מחברי הנוסח החדש.

ייאמר עוד, כי בנושא זה, הנוסח החדש יזמין מן הסתם התנגדות חזקה בחוגים משפטיים מסוימים, שבעיניהם הגדלת כוחו של בית הדין הרבני היא לעולם ובהכרח לרעת האשה³; ומן

הסתם, אם ינסו להפיץ את ההסכם באמצעות רשמי נישואין, יהיה בוודאי מי שיגיש עתירה לבג"ץ בטענה שהחוק אינו מסמיך עובדי מדינה להשתמש במשרתם כדי להפיץ הסכמים המרחיבים את סמכותם של בתי הדין הרבניים ושוללים את סמכות בתי המשפט.

אולם לאמיתו של דבר, על אף מה שאין בנוסח החדש, צריך לומר שהחתימה עליו מיטיבה את מצבה של האשה, יחסית לאשה שאינה חותמת עם בן זוגה על שום הסכם. ומשתי בחינות:

1. במקרים שבהם בית הדין הרבני שותף לדעה שהסרבנות אינה מוצדקת, ההסכם מקנה לו כלי לאכיפת גט בלא בעיה של גט מעושה שלא כדין. בחלק מהמקרים של סרבנות הגט, בית הדין שותף מלא לדעה שסרבנות הגט אינה מוצדקת, והוא סבור, כלשון בעל 'צמח צדק', ש"מצד היושר הדין עמה, שאינה כשבויה שתיבעל לשנוי לה", ורק מצד האיסור בית הדין חושש לממזרות ונמנע מלאכוף גט ומחמיר כדעת יחיד במחלוקות הפוסקים. דוגמא טובה היא מקרה של בעל אלים המפליא מכותיו באשה: בית הדין הרבני, בחלק גדול מהמקרים, נמנע מלאכוף גט³, מחשש שמא יהיה כאן גט מעושה. בית הדין מבין היטב שיש כאן עוול, ורק מחשש איסור גט מעושה הוא נמנע מלהתערב. כפי שאמר לי פעם הרב חיים דוד הלוי זצ"ל, רבה של תל אביב וראש אבות בתי הדין בה, יש מקרים שבהם "בתי הדין יושבים ובוכים עם העגונה" ואין לאל ידם לעשות מאום להושיע לה. במקרים אלה, בהינתן הסכם, יוכל בית הדין הרבני להושיע לעגונה, שכן ההתחייבות הכספית מקנה לו כלי לזרו את מתן הגט בלא בעיה של "גט מעושה".

2. הנוסח החדש מכיל הסכמה בין בני הזוג שלפיה חלוקת הרכוש ביניהם תהיה לפי הוראות חוק יחסי ממון, זאת אומרת, באופן כללי, חלוקה לחלקים שווים, ולא כפי משמעותה הפשוטה של לשון השו"ע, שלפיה האשה המואסת בבעלה אינה נוטלת אלא מה שהביאה עמה מבית אביה, וכל היתר היא משאירה לבעל, "ואפילו מנעל שברגליה ומטפחת שבראשה שלקחן לה פושטת ונותנת לו". שני נוסחי ההסכם גם מדגישים כי מועד חלוקת הרכוש אינו תלוי ב"סיום הנישואין", אלא רק בהודעה מצד בן הזוג על כך שהוא מעוניין להפעיל את ההסכם. קביעה זו משמעותית מאוד; היא פותרת את הבעייתיות הנוצרת מההוראה המצויה בחוק, שלפיה מועד חלוקת הרכוש הוא אחרי סיום הנישואין. הוראה זו של החוק יוצרת תמריץ לסרבנות גט, שהרי סיום הנישואין מקנה לאשה זכות ליטול חצי הרכוש, ובעל שיש לו רכוש מעוניין למנוע ממנה או לפחות לעכב מימוש זכות זו; לפיכך הוא מעכב את הגט עד להשגת ויתור מצד אשתו על זכויותיה ברכוש.

לפיכך, החתימה על ההסכם - גם בנוסח החדש, המתון - מועילה לאשה הן במישור חלוקת

3. אני נזכר בימים שבהם יזמתי (בלשכת היועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין) את החקיקה שהסמיכה את בית הדין הרבני להשליך סרבן גט לציוק (לאחר שהשלתו לכלא לא הועילה). משפטנים מסוימים התנגדו אז לחקיקה, משום שהיא מרחיבה את סמכויות בתי הדין הרבניים ובכך, כך אמרו, מנציחה את קיפוח האשה. טענות דומות נשמעו במשרד המשפטים גם מספר שנים קודם לכן, בעת חקיקת חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), תשנ"ה-1995, המסמיך את בתי הדין להטיל על סרבן גט צווי הגבלה. דומה, שבמטב לאחור ניתן לקבוע בבירור כי במקרים אלה, מתן הסמכויות לבתי הדין הרבניים היה במקומו והועיל לפתרון סכסוכים, ובפרט לנשים מסורבות גט. לפיכך, דווקא מתוך נקודת מבט המעוניינת בטובת האשה ובחירותה, אין הצדקה לעמדה קיצונית השוללת מראש ובכל נסיבות את הגדלת סמכותו וכוחו של בית הדין הרבני, ויש לשקול בזהירות כל נושא לגופו.

4. ראה: ד"ר מ' פרישטיק, "אלימות פיזית של בעלים כעילה לקבלת גט בהלכה היהודית ובשיפוט הרבני", דיני ישראל יז (תשנ"ג-תשנ"ד), עמ' צג-קטו.

הרכוש הן במישור מתן הגט; אלא שלפי הנוסח החדש, מימוש התועלת אינו נתון בשליטת בני הזוג באופן עצמאי, אלא תלוי בשיקול דעתו של בית הדין הרבני. בניגוד ל'הסכם לכבוד הדדי', המעניק לבן זוג יכולת להחליט באופן בלעדי על גירושין, הרי הנוסח החדש אפקטיבי באותם מקרים שבהם בית הדין הרבני משוכנע שהגירושין מוצדקים, ובהם בלבד. מקרים אלה הם מקרי הסרבנות והעגינות הקשים והנוגעים ביותר ללב, ולפיכך יש כאן פיתרון, חלקי אמנם, לגרעינה הקשה של בעיית סרבנות הגט.

ד. קביעת גובה מינימלי של ההתחייבות הכספית

ה'הסכם לכבוד הדדי' נוקב סכום מינימלי להתחייבות הכספית (\$1,500 בחודש). הנוסח החדש אינו נוקב סכום מינימום שכזה, אלא מציין רק חלק מהכנסת הבעל: "50% מהכנסתו" וכו' (למעט המקרה המיוחד של הסכם הנחתם לאחר שבית הדין הרבני חייב את הבעל בגירושין). מטרת מחברי הנוסח החדש, שוויתרו על נקיבת הסכום, היתה להתרחק מחשש 'גט מעושה'; החיסרון הוא, שהוויתור הזה מטיל על התובע צורך להוכיח מה בדיוק גובה הכנסת הצד הנתבע, ופותח פתח להעלמת הכנסות מצד סרבן הגט. ייאמר, כי ניסיון החיים מלמד שנשים רבות מתקשות להוכיח מהי הכנסת בעליהן, ותכופות מגששים בתי הדין ובתי המשפט באפילה בבואם לקבוע למי מבני הזוג להאמין וכיצד לקבוע את גובה המזונות.

יצוין, שהרב ז"י גולדברג הורה לנו מפורשות, בשעתו, שאין בסכום של \$1,500 הגזמה מצד דיני המזונות, ואין בו חשש של 'גט מעושה'. הייתי נוכח בכמה פגישות עמו בנושא, והסכמתו של הגרז"י מצויה עמנו גם בכתב ידו. פרסמתי את הסכמתו לנוסח של הרב קנהל במאמרי 'ביצהר' (אם כי בהעלמת שמו, כפי בקשתו באותם ימים; הוא הסביר לנו שאינו רוצה להיות מזוהה עם ארגון-נשים מסוים, ארגון שהעולם מחזיק אותו ליוזם ה'הסכם לכבוד הדדי'; בינתיים כבר פורסם שמו של הרב גולדברג על ידי אחרים, וכן פורסמה הסתייגותו מהמבוא שהוסף להסכם בשעתו). הוא הסביר, שהסכום הזה אינו מוגזם כמזונות, שהרי הוא דרוש באמת לאשה המעוניינת לחיות בנפרד מבעלה: בית מלון אינו עולה פחות מזה. ויעויין בדברי הרמ"א (אה"ע ע, ב) הקובע שבנסיבות מסוימות בעל האוכל בנפרד מאשתו חייב לה מזונות גבוהים יותר מאשר אם הוא אוכל עמה.

פשרה מסוימת מציע לאחרונה נוסח שאותו מפיצה עמותת 'מפנים' בראשות עו"ד ירדנה קופ-יוסף. נוסח זה מציע שהבעל יתחייב על סכום מינימלי (\$ 1,500), אבל אם יוכיח שהכנסתו נמוכה מכפליים סכום זה, רשאי בית הדין להפחית את סכום ההתחייבות. הרווח בהצעת פשרה זו הוא שמצד אחד אנו נמנעים מחשש גט מעושה (שכן אנו מקנים שיקול דעת לבית הדין הרבני להפחית את הסכום), אבל מצד שני אנו מונעים את הצורך של האשה להוכיח כמה הבעל סרבן-הגט מרוויח: נטל הראיה עבר מצד לצד והוטל על שכמו של סרבן הגט.

ה. הכתובה

ה'הסכם לכבוד הדדי' מכיל עוד כמה פרטים שהושמטו מן הנוסח החדש. הדוגמא הבולטת היא נושא הכתובה. ה'הסכם לכבוד הדדי' מסדיר את נושא הכתובה מחדש: הוא קובע שהאשה מוותרת על תוספת הכתובה. ההנחה היא, שאין הצדקה לכך שאשה תקבל, בנוסף על זכותה המודרנית לחצי הרכוש, גם תוספת כתובה, העשויה להגיע לסכומים גבוהים וחסרי הצדקה, שנועדו להרשים את הקהל הנוכח בחופה בלבד, ובלי שהבעל הבין בשעה שחתם על הכתובה את משמעות ההתחייבות. ההסכם האמור מוסיף ומסדיר גם מעין תרגום מודרני ל'עיקר

הכתובה": הוא קובע כי אם הרכוש של בני הזוג הוא קטן, האשה תקבל לכל הפחות 50,000 ₪ - מעין שווה ערך מודרני לימאתיים זוזי של זמן חז"ל, שהיה בו כדי לפרנס אדם במשך שנה אחת. ה'הסכם לכבוד הדדי מוסיף וקובע כי עיקר הכתובה כלול במחצית האשה ברכוש, כך שאם הרכוש גדול דיו, האשה לא תקבל מעבר למחציתו. הרעיון הוא שאם כבר נוגעים בנושא של הרכוש (וכאמור לעיל, צריכים לנגוע בו, כדי למנוע תמריץ לסרבנות גט), אז מתאים וראוי להסדיר אותו בשלמותו, ולא להקנות לאשה זכות העולה על חצי מן הרכוש. כאמור, פרטים אלה הושמטו מהנוסח החדש.

1. הדדיות: האפשרות להפעיל את ההסכם נגד האשה

בארגון יד לאשה רגילים להחתים זוגות על נוסח הסכם שבו רק האיש מתחייב התחייבות כספית כלפי האשה, אך האשה אינה מתחייבת התחייבות מקבילה כלפי האיש. לדין של טוענות יד לאשה, מצוי שנשים הן מסורבות גט, ואך במקרים מעטים הגבר הוא המסורב, וגם במקרים מעטים אלה הבעיה אינה כה חריפה, שכן השעון הביולוגי אינו דוחק בגבר במידה דומה, כך שהוא פחות נתון לסחיטה, ועוד שאם יוליד מחוץ לנישואין ילדיו לא יהיו ממזרים. לפיכך, לדין, אין צורך דוחק לפתור את בעייתו של מסורב הגט. ביד לאשה חוששים מנוסח הדדי, שמא בית הדין הרבני יפעיל את ההסכם אך ורק נגד אשה סרבנית גט אך לא נגד בעל סרבן (שכן באשה סרבנית אין בעיה דאורייתא של 'גט מעושה'), ויעצים בכך את אי-השוויון הקיים לדעתם בבתי הדין בנושא סרבנות גט.

לעומת זאת, הנוסח החדש, כמו גם ה'הסכם לכבוד הדדי, מכיל התחייבות הדדית, כך שההסכם מיועד לפתור גם מקרים של סרבנות גט של אשה כלפי בעלה. אמת היא, שמקרי סרבנות גט מצד האשה הם פחות שכיחים; אך גם בעייתו של מסורב גט אחד ויחיד טעונה פיתרון, ומצווה לפותרה. הטענה הרווחת, שבעל מסורב גט יכול לפתור את בעייתו מחוץ לנישואין, וילדים שיוליד כך לא יהיו ממזרים - אינה שייכת לעולמו של בעל שומר-מצוות, שלא יעלה בדעתו למצוא לו פתרונות אחרים עד שיתגרש כדין מאשתו. אשר לטענה בדבר העצמת אי-השוויון - אם אמנם יופעל ההסכם רק נגד נשים סרבניות, ולעולם לא יופעל נגד גברים סרבנים, עדיין אין בכך נזק למסורבות גט; מסורבת גט אינה מרוויחה מאומה מכך שאחותה סרבנית-הגט מעגנת את בעלה המסורב (אדבא, פתרון בעיית הגברים המסורבים ידגיש ויבליט את בעיית הנשים המסורבות ויביא את כולנו לשבת על המדוכה ולחפש לה פיתרון). אי צדק במקרה אחד אינו מאזן את אי הצדק הקיים במקרה אחר ואינו מועיל לשום דבר. חוץ מזה, בידי בית הדין הרבני מצויים ממילא כלים חזקים דיים, כמדומה, נגד סרבנות גט מצד אשה, ולכן הכלים הנוספים עשויים רק לפשוט ולזרז את ההליכים, ולא לשנות את המצב לרעת האשה.

נוסח הדדי גם מעודד יותר את הבעלים לחתום והופך את ההסכם למעשי יותר. נוסח יד לאשה הוא אך ורק לטובת האשה, והבעל אינו רואה בו תועלת לעצמו, ולא ירצה לחתום עליו. כיוצא בזה מצינו שתיקנו רבותינו מעשה ידי אשה לבעלה משום איבה, כך שלא יבוא להימנע מלזונה; וכן הטילו חכמים שכר סופר-הגט על האשה, כך שהבעל לא ישתהה במתן הגט ויעגן את האשה.

2. ביקורת הלכתית על הנוסח החדש

למרות זהירות מחברי הנוסח החדש מפני בעיית 'גט מעושה', יש בהחלט לצפות שהפצת ההסכם, גם בנוסח המוצע על ידיהם, תיתקל בהתנגדות. חלק מן הביקורת אינו ראוי להתחשבות; חלק

מהטענות שהועלו בעבר נגד הסכמים בנוסחים שונים, היו מופרכות מעיקרן⁵, וניכר שהועלו לשם ויכוח וניגוח בלהט הנובע מצדקנות שלא במקומה. עם זאת, הנושא מצריך זהירות, מתינות ושיקול דעת. הפוסקים מזהירים מפני חידוש בעל תחולה כללית; "חדש אסור מן התורה". יש לזכור, שהפוסקים הגדולים שהביעו הסכמה לנוסחים כאלה או אחרים של הסכם, לא תמכו בהפצתו ללא הבחנה, אלא רק בהחתמת בני זוג במקרה שיש בו צורך לדעת הרב המטפל בעניינם. כך עולה מלשונו של הגר"מ גולדברג כפי שפרסמתי אותה (בעילום שמו, כדלעיל) במאמרי ב'צהר', וכן מלשונו של הגר"מ פיינשטיין⁶. אבל צריך לציין, שמסתבר שגם חלק גדול מן השוללים את ההסכמים והמזהירים מפני הפצתם אינם נמנעים מלאשרם או אף מלסייע בעצמם בניסוח הסכמים, באופן זה או אחר. לאחרונה נתקלתי בהסכם למניעת עגינות שגרעינו נוסח על ידי בית הדין הרבני האזורי בירושלים, בכתב ידם של הדיינים⁷. כך או כך, נראה שטרם נאמרה המלה האחרונה בפולמוס הציבורי וההלכתי בנושא חשוב זה.

5. כך, אחת הטענות שהועלו נגד ההסכמים היא, שההסכם יכול להועיל רק במקרה של בעל רציונאלי; בעל מיואש המגיב לתביעת הגט כדוב שכול, יהיה אדיש לנושא הכספי (טענה זו נכונה במידה שווה ביחס ל'הסכם לכבוד הדדי ולנוסח החדש'). טענה זו מעוררת תמיהה: וכי מפני שאין אנו יכולים לפנות את כל המוקשים בשדה, נימנע מפנינו חלק מהם? בשו"ת אגרות משה, אה"ע ח"ד סי' קז: "בענין להוסיף בשטר התנאים שאם יבואו לידי פירוד לא יעכב מלידתן גט פטורין. כ"ג חשון תש"ס. בדבר שאלת כתי"ה אם נכון להוסיף בשטר התנאים לשון כזה: אם אחרי הנישואין יבואו לידי פירוד, ח"ו, אז הבעל לא יעכב מלידתן גט פטורין והאשה לא תסרב לקבלו, כאשר כך יצווה הבי"ד פלוני ע"כ. ועל ידי הוספה זו יכריחו הערכאות שיצייתו שני הצדדים להבי"ד. הוספת דבר זה מותר והגט לא יהיה גט מעושה. גם יש תועלת להצילה מכבלי העיגון. אבל טוב שיראה את החתן והכלה ויכירם היטב אם יש לחוש מצד טבעם שתנאי כזה יגרום למחלוקת ומריבות ביניהם ח"ו".
- מעניין לציין שההסתייגות "אבל טוב שיראה את החתן והכלה" וכו', היא הוספה בכתב ידו של הרב פיינשטיין על גבי המכתב המודפס (בידי צילום של המכתב, ששלח אלי ידידי הרב פרוי דב פרימר), וקשה לדעת אימתי הוסיף הגר"מ פיינשטיין את ההסתייגות הזו - אם מייד עם משלוח המכתב, או בשעת עריכת התשובה לשם פרסומה.
7. הדיינים נתבקשו לאשר הסכם שגרעינו - כלומר הסעיפים המסדירים את מזונות בן הזוג מסורב הגט בשעת הפירוד - היה דומה, אם כי לא היה זהה, ל'הסכם לכבוד הדדי'. הם מחקו מן הנוסח את הסעיפים הללו, וכתבו במקומם, בכתב ידם, את המלים הבאות (שיייתי סימני פיסוק - ד. ב.): "הצדדים מסכימים בזאת להתגרש על פי דרישת אחד מהם בתוך 120 יום מדרישת הצד המעוניין. היה ואיזה מהצדדים יחזור בו מהסכמתו זו, כי אז הצד השני פטור מכל התחייבויותיו הנובעות הלכתית מכוח הנישואין, לרבות התחייבויות לתשלום מזונות/פרנסה/כלכלה על פי הסכם זה; והצד המסרב ימשיך בפקיום חובותיו מכוח הנישואין, לרבות מזונות/פרנסה/כלכלה".
- כדי לאפשר הערכה נכונה של משמעות הדברים תובא כאן לשונם של סעיפים אחרים בהסכם הנידון, סעיפים שאותם לא מחקו הדיינים: "הצדדים יפתחו חשבון בנק משותף לצורך ניהול משק הבית המשותף. הצדדים יפקידו בחשבון זה כספים מדי חודש... מוסכם על הצדדים כי הסכום החודשי אותו יפקידו הצדדים בחשבון המשותף ואשר יש בו כדי למלא את מלוא צרכיהם המשותפים עומד כיום על פי הערכתם על סך של 7,000 ₪ לחודש (כל צד יפקיד בחשבון המשותף 3,500 ₪ בכל חודש)... למען הסר ספק מובהר בזה כי מרגע בו יעווב מי מהצדדים את הבית בו חיו הצדדים יחדיו מכל סיבה שהיא, הוא יהיה פטור מכל חובת השתתפות בהוצאות הבית ו/או מכל חובה להפקיד כספים בחשבון המשותף; מרגע זה והילך יחולו על כל צד מלוא הוצאותיו".
- תודתי נתונה לטו"ר רחל לבמור שהפנתה תשומת לבי אל ההסכם הזה, ולעו"ד טו"ר שלומית ביר ששלחה לי צילום שלו.